

Kjetil Sørli

Nyinnflytting,
videreflytting og annen
storbydemografi

NOTAT
2003:111

Tittel: Nyinnflytting, videreflytting og annen storbydemografi

Forfatter: Kjetil Sørli
NIBR-notat: 2003:111

ISSN: 0801-1702
ISBN: 82-7071-451-8

Prosjektnummer: O-2020
Prosjektnavn: Innspill til KRDs storbymelding

Oppdragsgiver: Kommunal og regionaldepartementet

Prosjektleder: Kjetil Sørli

Referat: Stadig flere av landets unge flytter inn til storbyene. Av alle som kommer har det vært vanlig at omtrent 60 prosent har flyttet ut igjen innen de er 35 år. Tendensen til å flytte videre har i de siste årene vist tegn til økning. I diskusjoner er det blitt spurt om dette er utslag av at folk likevel ikke er så urbane som vi tidligere har trodd, eller om det skjer fordi folk i økende grad presses ut av byene pga. høye boligpriser og lav boligbygging. Dette notatet bygger opp til å vise at ingen av disse to motsatte forklaringer nødvendigvis er riktige. Når stadig flere flytter inn i ungdomsfasen, vil det bli stadig flere både som blir værende etter at de er etablert, og flere som flytter ut igjen i denne fasen. Det er da naturlig at økningen i den andelen som på varig basis blir boende, går ned. Endringene vi har å gjøre med er store, og ved hjelp av betraktninger omkring størrelsesordener i denne prosessen argumenterer vi for at videreflyttingene ut til omlandet og andre steder med stor sannsynlighet vil fortsette å øke. Vi vil i årene som kommer registrere endringer, som nærmest uavhengig av hvordan de blir, vil avstedkomme debatt om befolkningsutviklingen i storbyene. Dette notatet er ment som grunnlag for å forstå og tolke hvilke mekanismer vi da står overfor.

Sammendrag: Norsk

Dato: Desember 2003

Antall sider: 30

Utgiver: Norsk institutt for by- og regionforskning
Gaustadalléen 21, Postboks 44 Blindern
0313 OSLO

Telefon: 22 95 88 00
Telefaks: 22 60 77 74
E-post: nibr@nibr.no

Vår hjemmeside: <http://www.nibr.no>

Org. nr. NO 970205284 MVA
© NIBR 2003

Forord

Dette notatet er skrevet på oppdrag for Kommunal og regionaldepartementet, som et innspill til Stortingsmelding nr 31 (2002-2003): "Storbymeldingen". Etter en diskusjon om de demografiske hovedmekanismene bak befolkningsutviklingen i landets store byer og deres omland, ønsket departementet å få et "essay" som presenterte en del resonnementer omkring dette. Et hovedpoeng var å få fram hvordan utviklingen bør tolkes, og hva vi kan ha i vente framover, basert på denne tolkningen.

Et hovedpoeng i notatet er at fordi det har vært en vedvarende og kraftig økning i ungdomsinnflyttingen til de store byene, må det betraktes som naturlig at en økende andel av landets unge også flytter ut igjen fra de store byene i forbindelse med at de blir etablert. En slik utvikling har vi til nå antakelig bare sett begynnelsen til. Ved hjelp av betraktninger og regneeksempler basert på tall for nyinnflytting av unge til Oslo, blir hypotesen nokså inngående begrunnet. En hovedhensikt ved notatet er å vise hvordan kommende endringer ved befolkningsutviklingen i storbyområdene bør tolkes.

En konsekvens av den påståtte utviklingen er at omlandet rundt de store byene fortsatt vil få den største befolkningsveksten i landet, og at omlandene også vil utvides. Klarest har vi foreløpig sett dette ved en nokså sterk økning i familieinnflyttingen til Østfold og Vestfold. De mekanismene som beskrives i dette notatet gjør seg sterkest gjeldende i Oslo-regionen, men også i de andre landsdelssentrene går utviklingen på tilsvarende måte. Det er en interessant oppgave i årene som kommer å følge med på hvordan effekter av den type som her beskrives faktisk vil slå ut i ulike storbyområder og i ulike landsdeler.

Oslo, desember 2003

Ove Langeland
Forskningssjef

Innhold

Forord	1
Tabelloversikt	3
Sammendrag	4
Sammendrag	4
1 Nyinnflytting, videreflytting og annen storbydemografi	6
1.1 Storbyene er en arena for landets unge voksne i 20-årene	6
1.2 De årlige flyttebalansene er ustabile i de store byene – og mer ustabile blir de	6
1.3 Økt videreflytting ut av storbyene var det vi etter hvert måtte vente	9
2 Hva med videreflyttingen framover? Antakelig vil den øke - og spesielt i Oslo	12
2.1 Nærmere om kjernen i samspillet mellom storbyene og omlandet	15
2.2 En viss andel blir også tilbakeflyttere i sine oppvekstkommuner	17
2.3 Et blikk på utsiktene mot 2007: Mer livsfaseflytting, men for mindre årskull	18
3 Storbypolitisk relevans?	21
4 Tabeller	23

Tabelloversikt

Tabell 4.1	Innenlandsk flytting over livsløpet fra barn til voksen. Årskull født 1960-64 fulgt fra de var 15 år og ut 1999. Pr. 100 15-åringer målt ved begynnelsen av aldersfasen, Oslo.....	25
Tabell 4.2	Innenlandsk flytting over livsløpet fra barn til voksen. Årskull født 1960-64 fulgt fra de var 15 år og ut 1999. Pr. 100 15-åringer målt ved begynnelsen av aldersfasen, Bergen.....	25
Tabell 4.3	Innenlandsk flytting over livsløpet fra barn til voksen. Årskull født 1960-64 fulgt fra de var 15 år og ut 1999. Pr. 100 15-åringer målt ved begynnelsen av aldersfasen, Trondheim	25
Tabell 4.4	Innenlandsk flytting over livsløpet fra barn til voksen. Årskull født 1960-64 fulgt fra de var 15 år og ut 1999. Pr. 100 15-åringer målt ved begynnelsen av aldersfase, Stavanger	26
Tabell 4.5	Innenlandsk flytting over livsløpet fra barn til voksen. Årskull født 1960-64 fulgt fra de var 15 år og ut 1999. Pr. 100 15-åringer målt ved begynnelsen av aldersfasen, Kristiansand.....	26
Tabell 4.6	Innenlandsk flytting over livsløpet fra barn til voksen. Årskull født 1960-64 fulgt fra de var 15 år og ut 1999. Pr. 100 15-åringer målt ved begynnelsen av aldersfasen, Tromsø.....	26
Tabell 4.7	Antall innflyttere til de store byene etter om de fortsatt var boende eller hadde flyttet videre da de var 35 år. Årskullene født 1960-64 etter oppvekst i omland eller ikke. Absolutte og relative tall etter oppvekstsone og totalt, Oslo	27
Tabell 4.8	Antall innflyttere til de store byene etter om de fortsatt var boende eller hadde flyttet videre da de var 35 år. Årskullene født 1960-64 etter oppvekst i omland eller ikke. Absolutte og relative tall etter oppvekstsone og totalt, Bergen	27
Tabell 4.9	Antall innflyttere til de store byene etter om de fortsatt var boende eller hadde flyttet videre da de var 35 år. Årskullene født 1960-64 etter oppvekst i omland eller ikke. Absolutte og relative tall etter oppvekstsone og totalt, Trondheim	28
Tabell 4.10	Antall innflyttere til de store byene etter om de fortsatt var boende eller hadde flyttet videre da de var 35 år. Årskullene født 1960-64 etter oppvekst i omland eller ikke. Absolutte og relative tall etter oppvekstsone og totalt, Stavanger.....	29
Tabell 4.11	Antall innflyttere til de store byene etter om de fortsatt var boende eller hadde flyttet videre da de var 35 år. Årskullene født 1960-64 etter oppvekst i omland eller ikke. Absolutte og relative tall etter oppvekstsone og totalt, Kristiansand.....	29
Tabell 4.12	Antall innflyttere til de store byene etter om de fortsatt var boende eller hadde flyttet videre da de var 35 år. Årskullene født 1960-64 etter oppvekst i omland eller ikke. Absolutte og relative tall etter oppvekstsone og totalt, Tromsø	30

Sammendrag

Kjetil Sørli

Nyinnflytting, videreflytting og annen storbydemografi

NIBR-notat 2003:111

Gjennom de siste 15-20 årene har det vært en sterk økning i den andelen av landets årskull som i løpet av aldersfasene i 20-årene har flyttet inn til landets store byer. Nyinnflyttingen til storbyene i denne fasen har alltid vært stor, og for de siste årskullene har den skutt kraftig fart. For å illustrere dette med eksempel fra Oslo: Mens årskullene født midt på 1950-tallet fikk en tilvekst på 50 prosent gjennom aldersfasen 15-28 år, ble kullene født på første del av 1960-tallet fordoblet gjennom den samme fasen. Senere har nyinnflyttingen økt på, slik at kullene født på første del av 1970-tallet er blitt tredoblet på 28/29-årstrinnet.

Av alle som kommer flyttende inn til de store byene har det vært vanlig at omkring 60 prosent flytter ut igjen, innen de er blitt 35 år. Denne videreutflyttingen gjøres nå av årskullene født på 1960-tallet. Andelen som på denne måten flytter ut av storbyene, mange til byenes omland, har imidlertid begynt å øke nokså mye de siste årene. Dette skyldes verken avtakende urbanisering i befolkningen eller at flere enn før presses ut av storbyene på grunn av høye boligpriser eller boligmangel. Begge deler er blitt foreslått som forklaringer.

Grunnene til dette henger direkte sammen med den sterke veksten i nyinnflyttingen. Dette fører til at det både blir flere nyinnflyttere som på varig basis etablerer seg i storbyene, og at flere flytter videre. Fysisk og sosial infrastruktur er imidlertid slik at når flere kommer inn, må en økende andel av dem også flytte ut igjen.

Vi står i årene fram mot 2010 overfor den situasjonen at det er 1970-tallskullene som skal gjennom familieetableringsfasene. På 35-årstrinnet har kvinnene fått 90 prosent av de barna de føder, og det meste av familieetableringene er unnagjort. For årskullene født tidlig på 1970-tallet vil også videreflyttingen ut av storbyene da være skjedd, og vi spør i dette notatet hvordan disse forløpene vil bli.

Når størrelsen på årskullene i Oslo er økt til det tredobbelte før videreflyttingen begynner, sammenlignet med kun en dobling for de årskullene som til nå har stått for flytting ut i forbindelse med familieetablering, sier det seg selv at rammene for flytteomfordelingen mellom byene og omlandet blir endret. Hvordan denne rammeendringen påvirker resultatet gjenstår imidlertid å se. Et hovedpoeng da er at uansett hvordan utslagene i flytteforløpene blir, vil de bære i seg store endringer i forhold til hvordan det har vært.

Utslaget vil bli kraftig uansett, og kan være av to hovedtyper. Det mest naturlige er at familietilveksten i storbyene ikke kommer noe raskere enn den har gjort før. Grensen for økning i presset innenfor barnehage og skolesektor, på boligmarkedet, på trafikk og kommunikasjon, og på andre fysiske strukturer, er antakelig i nærheten av å være nådd

med den vekten som har vært. Tar vi status for årskullene på 35-40 årstrinnet kan det se slik ut.

Da må i så fall videreutflyttingen framover skyte kraftig fart, i forhold til den ”begynnelsen av det” som vi har sett til nå. Vi får en videreflytting vi aldri har sett maken til.

Den andre hovedmuligheten er at andelen som flytter videre (og dermed også den andelen som blir boende i byene) holder seg på den tradisjonelle 60/40-fordelingen. Dette vil innebære en svært sterk vekst i familiebosettingen i storbyene, en vekst langt utover det vi noen gang har sett maken til. Uansett hva som skjer, blir utslaget av en art vi aldri har sett maken til før. Dette vil antakelig avstedkomme både overraskelse og diskusjon. Dette notatet drøfter hvordan utslagene da bør tolkes, og antyde hvordan de også kan avdramatiseres. De kommer ikke som resultat av nye holdninger, dårlig politikk, eller overraskende vendinger på andre områder. De må tolkes som utslag av en demografisk dynamikk, knyttet til at stadig flere unge i hvert årskull søker seg til eller innom storbyene i en viss livsfase.

Et misforståelse er det viktig å forsøke å avverge i et notat som dette. Vi har her satt sterkt lys på det fenomenet at stadig flere unge fra årskull til årskull flytter inn til de store byene. Samtidig har vi i andre sammenhenger ved beskrivelse av den regionale utviklingen i landet påpekt at stadig flere fra hvert årskull faktisk blir boende i de kommunene de vokste opp. Det gjelder også i periferikommunene. Kan dette henge sammen?

Dette henger sammen av to grunner. For det første er tendensen til å flytte til en storby større jo nærmere byen man vokser opp. For årskullene født fra 1950- til 1970-tallet har det vært en ekstrem sterk økning i andelen av landets barn som vokser opp i storbyområdet spesielt og nærmere storbyene generelt. Dette er en utvikling som skyter ytterligere fart med oppveksten av dagens barn. Den andre grunnen er mer knyttet til atferdsendring direkte: Gitt at man flytter i løpet av ungdomsfasen, har sannsynligheten for at flyttingen går til en stor by økt betraktelig fra kull til kull. Med andre ord: Selv om flere blir boende i hjemkommunene (som bofaste eller tilbakeflyttere), er det også flere som flytter til eller innom storbyene, mens færre flytter andre steder. Videreflytterne ut av storbyene bosetter seg imidlertid også andre steder ved etablering. Nesten halvparten av dem bosetter seg i storbyområdet, og nesten en fjerdedel flytter tilbake til sine oppvekstkommuner. Resten kommer i stor grad tilbake til byer og tettsteder som ligger nærmere oppvekstregionen enn den byen de har vært i.

1 Nyinnflytting, videreflytting og annen storbydemografi

1.1 Storbyene er en arena for landets unge voksne i 20-årene

Den regionale befolkningsutviklingen i Norge skjer i stor grad gjennom et samspill mellom de store byene og landet for øvrig. Byene fungerer i stor grad som oppholdssted for ungdom og unge voksne i den fasen av livet hvor de tar utdanning, får opplæring og søker mye sosial kontakt. Senere i livsløpet flytter flertallet ut igjen. Omtrent 60 prosent av alle som melder flytting inn til de store byene i løpet av ungdomsfasen, har hatt for vane å flytte ut igjen innen de er etablert med arbeid og familie. Spesielt gjelder det familier med barn.

Storbyenes rolle som arena for unge voksne har fått en stadig større betydning for den regionale oppgavefordelingen i landet de siste par tre generasjoner. Det er en viktig sosial oppgave for nasjonen som helhet å være oppdragerarena for et flertall av alle landets unge voksne. Denne delen av bosettingsutviklingen foregår i et regionalt samspill, som på det sosiale plan kan sammenlignes med hvordan realkapital forvaltes i næringsutviklingen. Storbyene viderefører humankapital som kommer inn fra omlandet og andre deler av landet ved å tilføre dem kunnskap, erfaring og sosial trening. Dette gir de unge ferdigheter som skal brukes over hele landet. En stadig større del av den unge befolkningen berøres av dette samspillet, både fordi flere vokser opp i bynære omgivelser og fordi flere kommer innom en av landets største byer mens de er i 20-årene.

1.2 De årlige flyttebalansene er ustabile i de store byene – og mer ustabile blir de

Flyttestrømmene i Norge har vært og er i høy grad preget av de store avstandene og av bosettingsmønsterets utseende. En forutsetning for mye flytting fra land til by gjennom generasjoner, er at barna i størst grad har vokst opp på bygdene og langs kysten. Fra gammelt av har det vært store forskjeller i fruktbarheten mellom by og land. Når flertallet vokste opp utenfor de store byområdene, var det naturlig og hensiktsmessig at det i takt med industrialisering og modernisering ble utviklet et flyttemønster med en strøm av unge mennesker inn til byene, og med barnefamilier og middelaldrende ut og tilbake til distriktene. På denne måten har strømmene gått helt siden industrialiseringen begynte å dominere samfunnsutviklingen. Fenomenet flytting må i Norge og de andre nordiske landene med spredt bosetting i stor grad betraktes i et sentrum-periferiperspektiv. I land med tettere bosetting og kortere avstander mellom sentrene flyttes det i større grad i alle

retninger, og i større grad uavhengig av alder. Hos oss konsentreres strømmene i klare geografiske mønstre, sterkt farget av forskjeller i gjøremål i ulike livsfaser. I fortsettelsen vil vi bruke betegnelsen livsfaseflytting for å beskrive fenomenet, og den betydning dette har for befolkningsutviklingen i de store byområdene.

Mest tydelig kommer sammenhengen fram ved å se på flyttestrømmene inn og ut av landsdelssentrene - Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand og Tromsø. Flertallet av unge innflytterne til hvert landsdelssenter kommer fra sin egen landsdel. Det gjelder også Oslo, selv om hovedstaden får noen flere alle steder fra. Den store utflyttingen fra byene under og etter familieetablering gjøres nesten bare av de som tidligere hadde flyttet inn. Vi registrerer dermed en betydelig videreflytting eller gjennomtrekksflytting, om vi vil. Over 90 prosent av alle som flytter ut av landsdelssentrene når de kommer opp i 30-årene og blir etablert, er personer som ikke vokste opp i byene. I det lange løp flytter godt over halvparten (omtrent 60 prosent) av alle som hadde flyttet inn til storbyene etter fylte 15 år, ut igjen innen de er blitt 35. Det er liten forskjell i denne andelen mellom de seks byene. Selv fra Tromsø som ikke har noe omland, flytter 55-60 prosent videre.

Videreflyttingen er litt høyere for kvinner enn for menn. Dette skyldes mest at det også er flere unge kvinner som kommer inn til de store byene, slik at forskjellen blant de som blir boende ikke er så stor. Generelt er det flere kvinner enn menn som flytter, men balansen blir de fleste steder ikke så mye skjevere for kvinner likevel. I hovedsak resulterer merflyttingen i at flere kvinner enn menn bytter plass. Flere kvinner flytter til mannens hjemsted enn omvendt når kvinner og menn går sammen i par.

Den store andelen av unge voksne som kommer innom eller blir værende i storbyene skaper en utveksling som gjør de årlige flyttebalansene i de store byene svært ustabile. Mens innflyttingene i hovedsak skriver seg fra personer begrenset til 10-12 årskull i alder fra 18 til 30 år, er det en jevn netto utflytting av folk i alle andre aldersgrupper. Vanligvis er innflyttingen fra de få unge årskullene i sum likevel så høy at den gjerne overstiger nettoutflyttingen av familier med barn og folk i andre aldersgrupper. Nettoflyttetall for hvert enkelt år viser imidlertid svært lave tall, sammenlignet med størrelsen på strømmene inn og ut. Dette kan gjøre det litt tilfeldig om en storby får netto innflytting eller netto utflytting ett enkelt år. Medier og lokalpolitikere tolker som regel nettotallene (for) mye som utslag av samfunnsendring. Bak nettotallene for storbyene som manifesteres i statistikkene hvert år ligger det innebygget en følsom dynamikk, som vi allerede har antydning av hvordan virker.

Som regel er det nemlig ikke tilfeldigheter som avgjør hvilken vei flyttebalansen i storbyene vil vippe. Dette har også mye med demografisk utvikling å gjøre, og ikke minst med tidligere innflyttinger. For nyinnflyttingen betyr størrelsen av årskullene på landsbasis en del, siden det er så få ungdomskull som flytter inn. For mengden som flytter ut betyr alderssammensetningen som gradvis blir utviklet i de store byene ganske mye. Jo flere unge som over tid flytter inn, jo større blir innslaget av den unge voksgenerasjonen i byene, og jo flere potensielle videreflyttere blir det på høyere alderstrinn fra år til år senere.

I de senere årene har vi fått et økende antall videreutflyttere ut fra de store byene, spesielt ut fra Oslo. Før vi trekker inn betydningen av konjunkturer eller andre perioderelaterte faktorer, betrakter vi fenomenet i lys av demografi og forhistorie. I all hovedsak kan den økte videreflyttingen de siste årene nemlig ikke forklares med at en større andel enn før av dem som kommer inn, igjen har ønsket å forlate Oslo. Det meste av dette kan rett og slett forklares ved kumuleringen av den sterkt økende flyttestrømmen til Oslo av ungdom og unge voksne gjennom de siste 10-15 årene. Innflyttergruppen har langsomt bygget seg

opp og bredt seg ut til stadig flere årskull, og utgjør fra år til år en stadig større del av befolkningen i byen. Innslag av unge voksne i alder 25-40 år har økt dramatisk.

Gradvis har overrepresentasjonen av unge forplantet seg oppover på aldersskalaen. På 30-årstrinnene, hvor den normale tendensen til videreflytting skjer, blir så deler av det økende potensialet for videreflytting realisert. I sum har videreutflyttingen for den økende gruppen av innflyttere, inklusive de barna de har fått mens de bodde i byen, fra år til år økt på, og mot slutten av 1990-tallet så vidt oversteget nivået på nyinnflyttingen av nye unge årskull. Samtidig har også nyinnflyttingen fortsatt å øke (riktignok blant årskull som er avtakende i størrelse, det kommer vi tilbake til). Når innflyttingsatferden ikke avtar, holdes det liv i dynamikken. Fra år til år blir det stadig flere unge innflyttere som er bosatt i de store byene, og den økende tilveksten er svært kraftig fra årskull til årskull for alle som er i 20-årene og i begynnelsen av 30-årene. Tallet på potensielle videreflyttere øker dermed kumulativt som en følge av dette, og vi må fortsatt vente økt videreflytting framover. Dette utdypes mer senere.

En liten kommentar her, da den økende storbyinnflyttingen lett blir oppfattet som en motsigelse av et annet faktum, nemlig at en uendret eller svakt økende andel av dem som vokser opp i distriktene faktisk blir boende i sine hjemkommuner. Det er to forhold som gjør at dette ikke er selvmotsigende. Det ene er at en økende del av all ungdom, og dermed også de som flytter til storbyene, har vokst opp i andre by- og tettstedsområder. Jo kortere avstand til en storby og jo større grad av bypreg oppvekststedet har, jo større er sannsynligheten til å flytte til storby som ung. Dermed blir det flere som flytter inn, selv om atferdsmønsteret på hvert sted ikke endrer seg. Det var det ene. Det andre er at det er en økende tendens til å velge storbyene som flyttemål, gitt at man faktisk flytter. Det gjelder for alle typer oppvekststrøk. Økningen i storbyinnflytting i ungdomsfasen går altså på bekostning av nyinnflytting andre steder, og spesielt er det de mellomstore byene og tettstedene som får færre innflyttere. Mange av de regionale sentrene i landet har av denne grunn gradvis fått mindre nyinnflytting av unge, men til gjengjeld får de en del av videreflyttingene ut fra storbyene i neste fase. For å oppsummere dette som tilsynelatende er en selvmotsigelse: Storbyene har lenge fått en økende andel av alle flyttere i ungdomsfasen, alle andre områder har gradvis fått mindre nyinnflytting. Nivået på fraflyttingen fra hvert enkelt sted har imidlertid ikke langsiktig økt. Det er imidlertid tegn som tyder på at ungdomsflyttingene ved utgangen av 2001 nå er i ferd med å vippe over mot økt fraflytting over livsløpet på trinnene mellom 25 og 30 år. Klarest er tendensen i Nord-Norge, minst klar på Østlandet.

Litt om variasjonen i årskullene: Vi er midt inne i en periode hvor landsdelssentrene får færre unge nyinnflyttere i absolutte tall, grunnet at kullene som er i begynnelsen av 20-årene avtar i størrelse. Med uendret tendens til å flytte til en storby, har nivået falt med 10-15 prosent de siste 5-6 årene. Dette fortsetter noen år til. Det er de minste årskullene på landsbasis (født 1977-85) som fortsatt vil utgjøre hoveddelen av de potensielle nyinnflytterne til storbyene: Stadig flere av disse kullene kommer etter hvert opp på 20-årstrinnene. Dette er et moment som er uavhengig av flytteeatferden, men av betydning for å tolke nettotallsutviklingen.

Nedgang i kullstørrelsene for nyinnflyttere vil enten bidra til økt nettoutflytting eller til svekket nettoinnflytting i de årlige statistikkene. Med uendrete tendenser for nyinnflytting og videreflytting ligger det an til at vi i noen år vil få negative flyttebalanser i de fleste storbyene. Stavanger og Kristiansand ligger best an til fortsatt å få netto innflytting, da størrelsen på ungdomskullene i disse byenes omland og i Agder og Rogaland ellers ikke går så mye ned som på landsbasis og i forhold til de andre landsdelssentrene. Omlandet til Stavanger bidrar ikke med nedgang i det hele tatt.

1.3 Økt videreflytting ut av storbyene var det vi etter hvert måtte vente

Tilbake til dynamikken ved videreflyttingen: Vi har forklart hovedgrunnen til økt videreflytting fra de store byene de siste årene ved at det gradvis er blitt flere potensielle videreflyttere blant folk i etableringsfasen, på grunn av en forutgående økning i nyinnflyttingen da kullene var yngre. Dette er et fenomen som de siste årene har berørt et økende antall årskull etter hvert som de er blitt eldre. Dette er imidlertid ikke hele forklaringen, effekten av den er blitt forsterket på grunn av et par andre forhold i tillegg. Disse har med oppholdsvarigheter og konjunkturomslag å gjøre.

Først til det som henger sammen med at oppholdstidene i storbyene har økt. Nyinnflytterne har i mange år ventet stadig lenger med å flytte videre. Fra slutten av 1980-tallet til slutten av 1990-tallet ble dette tolket som stadfestelse av en hypotese om mer urbane holdninger. Forklaringen skulle være at unge mennesker og familier i økende grad ønsket å bo i byene, grunnet mer moderne preferanser og nye typer behov. Poenget er ikke å argumentere mot at dette kan ha vært riktig, en slik forklaring støttes av at oppholdstidene i de store byene for mange er blitt lenger. Men vi bør likevel tolke disse holdningsendringene i lys av livsfase, og ikke som om en kumulativ urbanitetsøkning i befolkningen i en stadig økende generasjonsbredde.

Økte oppholdstider har forsinket videreflyttingene i forhold til det mer normale forløpet i livsfaseperspektivet. Med de økte videreflyttingene vi nå har fått, ser vi at den langsiktige tendensen til videreflytting ut av storbyene er uendret. Økte oppholdsvarigheter reduserte videreflyttingsnivået for en stund, men har nå hentet seg opp til det tradisjonelle 60-prosentsnivået på 35-årstrinnet. Når en økende andel av landets unge årskull flytter innom storbyene, vil en uendret videreflyttingsandel på omtrent 60 prosent innebære at det også kommer en økning i den 40-prosentandelen som blir boende. Dermed blir det også riktig at storbyene har trukket til seg stadig flere som også er blitt værende i byene i familiefasene. Det ligger altså ingen motsetning i det: Situasjonen er at når stadig flere kommer inn, blir det etter hvert både flere som blir værende og flere som flytter videre. Økende boligpriser er anført som en viktig grunn til at flere flytter videre. At flere er blitt værende er imidlertid forklaringen på at boligprisene øker. Dette kommer hele tiden først.

Til tross for høy videreflytting har innslaget av personer i familiefasene i storbyene aldri vært større enn nå. Dermed har befolkningsutviklingen i mange år bidratt til å legge et stadig sterkere press på boligmarkedet. Den økte bølgen av videreflytting opp mot det tradisjonelle 60-prosentsnivået kan neppe i særlig grad forklares med at folk er blitt presset ut. Det er klart at på et stadig hardere boligmarked vil noen tilpasse seg annerledes enn før. Men igjen - på bakgrunn av at videreflyttingsandelen i det lange løp ikke er steget, er det større grunn til å tro at vi må se på alt dette i lys av andre mer fundamentale prosesser i samfunnet, knyttet til gjøremålene bak livsfaseflyttingene, og til konjunkturer.

Det kan tenkes mange grunner til at nyinnflytterne har oppholdt seg lenger i de store byene enn før. Det første er det fenomenet at de unge i stadig økende grad har brukt lenger tid på å etablere seg. Stadig flere tar utdanning først, og spesielt er veksten høy for kvinner, nærmest en utdanningseksplasjon. Fra årskull til årskull blir barna derfor født stadig senere i livsløpet. Før familieetablering har kvinnene i økende grad også skaffet seg tilknytning til arbeidsmarkedet. Økt tid på etablering er både med på å forklare den økte nyinnflyttingen til storbyene på bekostning av andre flyttemål i ungdomsfasen, og på å forklare forskjvninger i videreflyttingsmønsteret senere.

Dette grunnleggende trekket ved samfunnsutviklingen har utvidet ungdomsfasen og skjøvet etableringsfasen oppover i alder. Innholdet i de to fasene er imidlertid ikke vesensforskjellige fra før, og sorteringen av flyttestrømmene som går inn og ut av storbyene er ikke endret i sitt vesen. Et tilleggsmoment er imidlertid at når ungdomsfasen er blitt lenger, er det flere som rekker å flytte inn til storbyene før de etablerer seg. Dette er også med på å øke den totale nyinnflyttingen til storbyene.

Vi kan knytte utviklingstrekkene ovenfor til de økonomiske konjunktorene de siste 15 årene. På slutten av 1980-tallet gikk vi inn i en lavkonjunktur som snudde til oppgang midt på 1990-tallet. Omslaget kom på et tidspunkt da det potensielle tallet på framtidige videreflyttere så smått hadde begynt å bygge seg opp i storbyene. Nyinnflytterne hadde under lavkonjunktoren brukt stadig lenger tid på å skaffe seg arbeid, og når de nærmet seg alderen for videreflytting, var det også færre som fikk mulighet til å ta nye steg i karrierene sine. Dette førte til forsinkelser i etableringene i forhold til før, og det oppsto gradvis et økende behov for jobb- og boligskifter for de som var etablert, sammenlignet med karriereutviklingsforløpene for tidligere årskull.

Slike effekter ga lavkonjunktoren over alt, ikke bare i storbyene, men den lot ikke til å dempe nyinnflyttingen av unge årskull til byene likevel. En analyse av flyttestrømmer og nyrekruttering til arbeidsmarkedet for unge årskull gjennom perioden 1988-93 (senere fulgt fram til 1995, Regionale trender, 1997:2) viser at den gruppen som i størst grad sakket akterut på arbeidsmarkedet i denne perioden faktisk var innflytterkvinner med høy utdanning til de store byene.

Disse fikk sjansen på arbeidsmarkedet da høykonjunktoren kom. Samtidig kom mange av dem over i etableringsfasen. Mange fra de store årskullene født på slutten av 1960-tallet fikk barn og kom i jobb samtidig, noe som slo ut på flyttestatistikken. Selv om både Oslo, Bergen og Trondheim fortsatt fikk flere nyinnflyttere blant de ca. ti ungdomskullene som sterkest søker mot storbyene, ble det registrert innenlandsk nettoutflytting fra byene et par-tre av årene på slutten av 1990-tallet. Dette vakte litt bekymring for befolkningsutviklingen blant byråkrater og lokalpolitikere i byene.

Bekymringen burde være unødvendig. Dette er i hovedsak - om ikke naturens gang, så i alle fall livssyklusens - et utslag av demografisk forhistorie og naturlige prosesser: Mange karrieresteg med tilhørende videreflytting ble for et stort antall nyinnflyttere i storbyene foretatt samtidig, grunnet forsinkelser i etableringsprosessene. Tidspunktet for atferden ble bestemt av oppgang i konjunkturer, og innebar at folk som hadde ventet, skiftet arbeid og kjøpte seg større boliger. Flytting i forbindelse med dette retter seg naturlig mot nabokommuner i omlandet rundt byene. Det er sterke forbindelse mellom livsfaseflytting på den ene siden og samspillet mellom befolkningsutviklingen i storbyene og deres omland på den annen.

For å oppsummere kjernen i betraktningene om livsfaseflytting: Så lenge andelen av unge nyinnflyttere til de store byene, som har flyttet videre når de kommer i etableringsfasen, ikke overstiger det langsiktige og normale nivået fra tidligere (60 prosent på 35-årstrinnet), kan vi ikke tolke den siste bølgen av videreflytting som et nytt utviklingstrekk. Den er derfor heller ikke uttrykk for svekkelse av urbaniseringsprosessen i landet, men den taler mot en eventuell hypotese om at urbaniseringen skulle akselerere og spre seg raskere ut i befolkningen enn før.

Med basis i hvordan livsfaseflytting gjør seg gjeldende, kan vi i etterpåklokskapens lys si at en slik videreflyttingsbølge nettopp var det vi måtte vente. Hadde ikke bølgen kommet, måtte vi ha konkludert på motsatt måte - med å si at et nytt trekk eller nytt fenomen hadde oppstått. Betydningen av livsfase i bosettingsprosessen ville da sett ut til å være svekket.

For å spissformulere noe: På samme måte som en hypotese fra første del av 1990-tallet om "eksplosjon i urbane holdninger" i ettertid kan se ut som en overfortolkning av den økende nyinnflyttingen til storbyene og av økende oppholdsvarigheter, så kan forklaringene av typen "høye boligpriser presser folk ut" eller "storbyene er ikke så attraktive likevel" være en overfortolkning av den tilhørende økte videreflyttingen som er kommet senere. Begge deler er imidlertid en del av en demografisk dynamikk. Bølge ut er en naturlig følge av bølge inn.

2 Hva med videreflyttingen framover? Antakelig vil den øke - og spesielt i Oslo

Vi skal ta en kikk på dynamikken framover. Som utgangspunkt betrakter vi størrelsen på nyinnflyttingen for de årskullene som i 2002 er i slutten av 20-årene, sammenlignet med størrelsen på kullene som allerede har stått for økt videreflytting de siste årene. For Oslo er framtidsperspektivet nesten dramatisk, grunnet den enorme økningen i tallet på unge nyinnflyttere de aller siste årene.

Eksempel med tall: Mens nyinnflyttingen av kvinner til Oslo gjennom aldersfasen 15-28 år litt mer enn fordoblet kullstørrelsen for de kvinnene som nylig har gjennomført det meste av sine videreflyttinger ut av byen (født midt på 1960-tallet), har nyinnflyttingen for de kullene som nå står foran etableringsfasen gitt en tredobling av kullstørrelsen fram mot 28-årstrinnet. Vi har i størrelse fått inn et helt årskull mer i sum av nyinnflyttede kvinner til Oslo, altså inn i den gruppen som skal gjennom videreflyttingsfasen de kommende 7-8 årene. Spørsmålet er hvor stor del av denne gruppen av merinnflyttere som vil flytte videre, og hvor stor del som vil bli boende i byen som etablert. Er det plass til dem alle etter familieetablering?

Hadde vi stilt tilsvarende spørsmål for 7-8 år siden, og tatt utgangspunkt i den økte nyinnflyttingen vi da hadde registrert, ville de tilsvarende størrelsesforholdene vært følgende. Mens nyinnflytting av kvinner født midt på 1960-tallet litt over fordoblet kullstørrelsen fra disse jentene var 15 til 28 år (en vekst på 120 prosent), var tilsvarende økning "bare" 60-70 prosent for årskullene født 7-8 år før dem, det vil si for dem født på slutten av 1950-tallet. Disse var de siste som inntil midt på 1990-tallet hadde passert etableringsfasen og gjennomført sine videreflyttinger ut av Oslo. Oppgaven å se framover da, altså å vurdere utviklingen videre fram til nå, ville bestått i å fundere på hvordan en mervekst på omtrent et halvt årskull kunne tenkes å fordele seg på blivere og videreflyttere i fortsettelsen. Hvor god plass var det til dem?

Vi har sagt at den økningen i tallet på videreflyttere som vi fikk, var den vi måtte vente. Dette var ingen radikal uttalelse, økningen var bare den som skulle til for at den tradisjonelle fordelingen på 60/40 prosent ble opprettholdt. På en måte kan vi konkludere med at byens fysiske og sosiale strukturer til nå tålte gjennomtrekksflytting under disse demografiske rammebetingelsene. Ellers ville ikke sorteringen kunne ha endt opp i samme delingsforhold mellom blivere og videreflyttere som tidligere.

Boligmarkedet og infrastrukturen ellers er naturligvis under kontinuerlig press, med omkostninger som befolkningen ser ut til å kunne ta seg råd til. Hvor lenge vil mange nok fortsette å være med på det? Hva vil skje med sorteringen i etableringsfasen framover når mertilveksten av nyinnflyttere i utgangspunktet ikke bare er et halvt årskull, men nærmere et helt, og på et totalnivå som har gitt en tredobling i stedet for dobling av kullstørrelsen

totalt opp mot 28-årstrinnet? Hvordan skal dette gå, og hvordan skal vi tolke det, når vi vet at utviklingen som har skjedd de siste årene har skapt en bølge av videreflytting som har vært stor nok både til å skape bekymring og debatt – og det selv om andelen som til sist flyttet videre ikke en gang økte?

Mye av grunnen er naturligvis at fenomenene videreflytting og livsfaseflytting ikke har vært godt innarbeidet og forstått i opinionen, slik at størrelsen på nyinnflyttingen i større grad er blitt tatt som uttrykk for en varig vekst. Et spørsmål er imidlertid om økt innsikt i dette hjelper når det kommer til stykket. Betragtningene videre er et forsøk på å bidra til dette.

Det må vel finnes en grense for hvor mange unge nyinnflyttere en by i sum kan motta, før videreflyttingsandelen ikke lenger kan holde seg nede på det tradisjonelle 60-prosent-nivået som vi ser for de norske storbyene. Selv om den årlige nyinnflyttingen til Oslo skulle flate ut eller sågar avta noe i årene som kommer (i absolutte tall skjer dette allerede, på grunn av avtakende kullstørrelser), vil det fortsatt bli kumulert flere nyinnflyttere på alderstrinnene fra 25 år og oppover i en god del år til. Det er store sprang fra kull til kull på alle de aktuelle alderstrinnene, og dette vil forplante seg oppover aldersskalaen som en ren dynamisk effekt. Hvis ikke videreflyttingene av en eller annen grunn fases tilbake igjen i alder (altså skjer tidligere i livsløpet), er effekten en ytterligere prosentvis vekst i tallet på nyinnflyttere framover, før en mulig kulminering eventuelt kan komme senere. Poenget er at situasjonen vi står foran ikke vil kunne oppheves av endret innflyttingsatferd på kort sikt (minimum de nærmeste par tre år).

Den registrerte tilveksten i tallet på nyinnflyttere til Oslo, nærmere en tredobling av kullstørrelsene for de fleste årskull mellom 25 og 30 år, er så kraftig at det nesten ikke er mulig å tenke seg at videreflyttingsandelen kan holdes på det tradisjonelle nivået. Vi skal regne litt på hva det innebærer. I fortsettelsen tenker vi oss to forskjellige utfall av det som kan skje, og diskuterer noen tilhørende konsekvenser: Den ene ytterligheten er at videreflyttingsandelen faktisk viser å ha holdt seg uendret på 60 prosent, også etter at disse årskullene er kommet fram til 35-årstrinnet. Den andre er at nivået har økt akkurat så mye at innslaget i familiebosettingen i Oslo ikke vil ha økt noe sterkere enn før. Det siste betyr altså at andelen som blir boende går ned. I det første tilfellet holder den seg på 40 prosent.

Omfanget av familiebosettingen i Oslo vil i det første tilfellet øke i takt med videreflyttingen (som hittil), men i absolutte tall skyte ytterligere fart, siden størrelsen på de siste årskullene av nyinnflytterne er så mye høyere enn for de foregående. Dette fører til at familiebosettingen i Oslo om 7-8 år (omkring 2010) vil inkludere omkring 2,4 ganger så mange kvinner på 35-årstrinnet, som det vokste opp jentebarn i byen fra de samme årskullene. Som mål på generasjonsutviklingen i perspektivet fra barn til voksen, er dette en vekst på 140 prosent, noe som er dramatisk mye i barnefamiliegruppen. For dagens 35-åringer ligger den tilsvarende vekstfaktoren på 1,8-1,9 - altså litt under en fordobling. Et halvt ungdomskull mer - med tilhørende barn, boliger og jobber – er i seg selv en enorm økning i dimensjoneringen, og antakelig utenkelig på så kort tid som 7-8 år. Videreflyttingene i etableringsfasen har for de siste kullene som er blitt etablert redusert vekstfaktoren fra 2,2/2,3 til 1,8/1,9 - fra disse kullene var 28 til 35 år. Endres ikke 60/40-prosentforholdet vil veksten i familiebosettingen dermed overstige toppinnslaget for nyinnflytterne for årskullene født bare noen få år før. Dette tror vi ikke er mulig. Uansett er perspektivet dramatisk, og alt som må legges til rette av økt boligmasse og infrastruktur må akselereres sterkt.

Flere begrunnelser for at en vekst på 140 prosent i kullstørrelsen i generasjonsperspektivet fra barn til voksen (gjennom hele fasen 15-35 år) virker urealistisk. For det

første har det tatt 15-20 år å heve denne vekstfaktoren fra omtrent 30 prosent til nærmere 90 prosent i Oslo. For det andre har bølgen av økende videreflytting de siste årene avtegnet et utflatingsmønster som antyder, om ikke hvor stor veksten på 35-årsstadiet kan bli, så i alle fall at det eksisterer en grense. Nesten helt uavhengig av at det fra kull til kull var flere nyinnflyttere som i mellomtiden hadde vært innom, hadde de fem siste kullene som i 2002 hadde nådd 35-årstrinnet etter videreflytting kommet ned på 80-90 prosent vekst. Den høyeste videre vekst som utflatingen kan se ut til å antyde, om ikke noe helt uventet skjer, er en vekstfaktoren omkring 2010 på omtrent 2,0 for kvinner - altså en fordobling av kullstørrelsen i foreldregruppen siden de selv var barn. Siden disse kullene er små, kan det imidlertid tenkes at veksten likevel kan bli større. Dette kommer vi tilbake til når vi ser nærmere på utsiktene mot 2007.

Hvor mye vil så videreflyttingene måtte øke hvis innslaget i foreldregruppene ikke øker mer enn det som her er antatt? Hvilken konsekvens har det for videreflyttingene fram mot 2010? Hvis familiebosettingen ikke skal overstige en fordobling av kullstørrelsene innen 35-årstrinnet, må videreflyttingsandelen blant dem som nå er kommet inn, naturligvis måtte skyte betydelig fart. Et overslag på hvor mye dette kan dreie seg om viser at litt mer enn 80 prosent av alle nyinnflytterne da må finne seg i å flytte videre. Under hvilke betingelser vil det eventuelt skje? Vil så mange av de som søker til Oslo "finne seg i" å måtte reise videre? Uansett blir det hardere konkurranse om å få bli hvis man ønsker det, og man må betale mer for det, både økonomisk og antakelig også sosialt. Kanskje vil ikke like mange som før være villige til å betale de prisene det blir snakk om.

Følgende er sikkert: En eller annen form for "ny type endring" vil vi måtte få. Enten vil den komme som en sterk økning i andelen som flytter videre, eller som en sterk økning i veksten over livsløpet for dem som blir boende. I praksis blir det nok en kombinasjon, som altså kan tolkes som "to nye endringer" tilsynelatende. Øker videreflyttingene kraftigst – noe vi som antydnet tror mest på, bør det ikke tolkes som en ytterligere utestenging av unge moderne mennesker i Oslo. Det går som sagt en grense for hvor mange innbyggere det i løpet av et kort tidsrom går an å kumulere og finne plass til i en by, uten at veksten må skje utenfor bygrensen. Mye videreflytting er jo nettopp utslag av at veksten kommer utover bygrensen. Sett slik kan den økte videreflytting til omlandet i økende grad bare betraktes som naturlig.

La oss se på det mindre sannsynlige yttertilfellet: Hvis den økte ungdomsinnflyttingen til Oslo skulle resultere i et tilsvarende rekordhøyt innslag av barnefamilier når disse kvinnene blir 35 år, må dette når den tid kommer kunne forklares ut fra at kapasitetsgrenser på områder som nå blir påstått å være sprengt, da er blitt grundig utvidet. Vi tenker på boligmarkedet, trafikksituasjon, arbeidsmarked osv. Med en dynamikk uten kapasitetsgrenser kommer så det distriktpolitiske spørsmålet: Kan det være et mål å få høyest mulig vekst i storbyområdene i et tynt befolket land med store arealer? Eksistensen av kapasitetsgrenser i storbyområdene vil i økende grad kunne ha en distriktpolitisk effekt.

Et eget usikkerhetsmoment i forbindelse med vurderinger som dette, er den veksten i storbyene som skriver seg fra lokalisering av innvandrerbefolkningen. En ganske stor del av merveksten i samlet nyinnflytting til storbyene skriver seg fra innvandring direkte og sekundærflytting til Oslo av unge innvandrere og flyktninger. Disse har hatt en betydelig lavere tendens til videreflytting når de kommer over 30 år, enn norskfødte med røtter utenfor byen. Disse bidrar med omtrent 20-30 prosent av den totale nyinnflyttingen til Oslo i ungdomsfasen blant dagens unge årskull, og atferden deres videre kan svekke resonnementene over.

Omkring 2010 vil vi imidlertid ha svar på dette. Avhengig av om det da er størrelsen på gruppen som kan og vil bli boende, eller om det er tendensen til å flytte videre som er kommet sterkest i endring, vil vi på nytt kunne vurdere spørsmålet om det er en økende urbanisering under framvekst, og holde dette på nytt opp mot diskusjonen om det har vært press eller utestenging som eventuelt har skapt mer videreflytting. I den kommende perioden vil boligbygging og tilgjengeligheten på boligmarkedet sikkert komme til å bety mye mer for resultatet enn disse faktorene har gjort til nå.

Illustrasjonen med tall for Oslo viser til fulle de utfordringene som følger med livsfaseflyttingene i en nærmest dramatisk form. For de andre byene er utslagene ikke på langt nær så kraftige. Der vi for Oslo snakker om en oppdimensjonering av størrelsen på nyinnflytterne med både to og tre ungdomskull gjennom fasen 15-28 år, ligger de tilsvarende nivåene for de andre byene på opptil det halve av et årskull. Dette er også mye. Og der vi for Oslo snakker om en merinnflytting på 7-8 års sikt på størrelsesorden nærmere et helt årskull, er dimensjonen for de andre byene mellom 10 og 20 prosent av kullstørrelsen. Heller ikke dette er lite. Dimensjoneringen er noe sterkere for Stavanger og Tromsø enn for de andre tre byene, grunnet en sterkere økning i nyinnflyttingen til disse byene de siste årene. For Stavanger skyldes dette at omlandet er relativt folkerikt, og at barne- og ungdomsinnslaget på Sørvestlandet er høyt. For Tromsø bunner det i at betydningen som landsdelssenter er spesielt sterk.

2.1 Nærmere om kjernen i samspillet mellom storbyene og omlandet

Livsfaseflytting og det demografiske samspillet mellom storbyene og omlandet er langt på vei to sider av samme sak. De unge nyinnflytterne til storbyene ender i stor grad opp i omlandet ved videreflytting i forbindelse med familieetablering. Vi skal se litt mer i detalj på hvor videreflytterne ender opp. I denne forbindelse: Bygrensene settes under press når nyinnflyttingen stadig øker. En god del av byene i Norge har fra gammelt av hatt trange bygrenser, nær alle kommunesammenslåinger som har funnet sted de siste 30 år har bestått i å innlemme nabokommuner i bykommuner. Bergen ble kraftig utvidet på denne måten i 1972. Ingen av de andre store byene er imidlertid blitt regulert siden da, de senere års sammenslåinger har funnet sted i mellomstore byer, spesielt i Østfold og Vestfold. Situasjonen vi står overfor vil nok før eller senere rette søkelys mot spørsmålet igjen, også når det gjelder avgrensning av storbyregionene.

Vi skal se nærmere på hvor nyinnflytterne til de store byene kommer fra og flytter hen. Til dels er det en utveksling mellom byene og deres omland, og til dels er det tilbakeflytting til de stedene (kommunene og regionene) innflytterne vokste opp. Omtrent 45 prosent av alle nyinnflytterne som flytter ut av de fem største byene, ender opp i omlandet til disse byene (Tromsø har ikke noe typisk omland). I omlandet til Stavanger og Oslo gjelder det halvparten, for Kristiansand og Bergen omtrent 40 prosent, og for Trondheim litt i underkant av 40 prosent. Rekkefølgen de fem byene er nevnt i her, reflekterer i hvilken grad nyinnflytterne velger storbyomlandet ved videreflytting. I stor grad gjenspeiler dette hvor stort eller lite omlandet er i forhold til størrelsen på byen. Ikke for noen av byene er det noen forskjell mellom kjønn.

Dette er tall for samlet videreflytting, og gjelder altså både dem som hadde vokst opp i omlandet og dem som hadde vokst opp utenfor storbyregionene. Når vi skiller mellom disse gruppene, finner vi naturlig nok en ganske stor forskjell: Av dem som hadde vokst opp i en omlandkommune, velger så mye som 75 prosent en kommune i omlandet ved

videreflytting. Av disse er det nesten halvparten (46 prosent) som kommer tilbake til sin egen oppvekstkommune. Tendensene varierer litt fra by til by, i samme rekkefølge som nevnt over, fra 80 prosent til omlandet rundt Stavanger til i underkant av 70 prosent til omlandet rundt Trondheim.

Av videreflytterne som hadde vokst opp utenfor storbyregionene, var det 25-30 prosent som valgte en omlandskommune. Variasjonen mellom byene er her større, med omlandet til Bergen som det minst valgte, ellers med samme rekkefølge. Grunnen til at Bergens omland får færre nyinnflyttere utenfra enn de andre byene, er at de som har vært i Bergen i større grad vender tilbake til hjemkommunene sine ved videreflytting enn andre. Byene faller i tre grupper med Stavanger og Oslo i den ene. Herfra ender hver tredje videreflytter vokst opp utenfor byregionene i omlandet. Kristiansand og Trondheim faller i neste gruppe, hver fjerde med oppvekst utenfor byregionen, velger omlandet. I Bergen gjelder det bare hver femte videreflytter. Det er liten forskjell mellom kjønn, med unntak av Østlandskvinnene som i litt mindre grad enn menn velger omlandet når de etablerer seg.

Noen konsekvenser for det regionale samspillet framover: Utvekslingen mellom storbyene og omlandene er i stor grad påvirket av at stadig flere barn vokser opp i storbyregionenes omland. Tendensen til å flytte inn til landsdelssenteret før man er 30 år, er mellom 2 og 2,5 gang så sterk for dem som vokser opp i omlandet enn for dem som vokser opp lenger ute i landsdelen. En betydelig del av den økningen vi har fått i nyinnflyttingen til storbyene skyldes som sagt at stadig flere har vokst opp nærmere byene generelt og i omlandet spesielt. Dette er en tendens som skyter ytterligere fart i tiden framover, og som vil være en pådriver for fortsatt økende nyinnflytting til storbyene. Spesielt gjelder dette for de årskullene som er født fra midt på 1980-tallet og utover, det vil si som vil flytte etter 2010. Innen da kan det hende at storbyene og deres omland har fått en mer lik befolkningsstruktur (alderssammensetning), og/eller at grensen til omlandet er skjøvet lenger ut, slik at oppvekststedsmønsteret i næromlandet ikke lenger betyr så mye for livsfaseflyttingene som nå. Første tegn til en slik utvikling synes vi å se i Bærum. Oslo og Bærum har fått en noe jevnere aldersprofil og en jevnere aldersfordeling av sine nyinnflyttere de seneste årene.

Det vil imidlertid ta tid lang før en utjevning i utviklingen mellom storbyene og de nærmeste delene av omlandet kan ta luven av effektene vi har pekt på. Utvekslingen mellom ungdomsinnflytting og familieutflytting (for å si det litt enkelt) over livsløpet vil for alle årskull som nå er voksne komme til å gi virkninger som beskrevet på utviklingen i storbyene og omlandet i mange år. Til Oslo, Bergen og Trondheim har mer enn 15 prosent av ungdommene i tilhørende landsdel flyttet inn, til Stavanger og Kristiansand gjelder det i størrelsesorden 10 prosent. Nær 30 prosent av disse (nesten halvparten av de 60 prosent som i det lange løp ikke blir værende i storbyen) ligger an til å bosette seg i omlandet når de etablerer seg.

Et bilde på det regionale utslaget av livsfaseflytting kan skisseres slik: Storbyene fungerer som en magnet som trekker ungdom til seg, og sterkere jo nærmere ungdommen befinner seg. Når ungdommen er "modnet", endrer magnetvirkningen seg, og godt over halvparten spres ut igjen, men ikke så langt bort fra storbyen som magnetkraften hadde styrke til å trekke dem inn. Dermed vokser den nye barnegenerasjonen opp mer sentralt enn sine foreldre, og befolkningen sentraliseres sakte men sikkert. De folketallene vi har viser at dagens barn er minst fjerde generasjon dette har gjort seg gjeldende for.

2.2 En viss andel blir også tilbakeflyttere i sine oppvekstkommuner

Tilbakeflytting er det mest konkurrerende elementet i forhold til det vi nå har sett på.

Mellom 25 og 30 prosent av alle som har vært i et landsdelssenter og flyttet videre, vender tilbake til sine oppvekstkommuner. Disse videreflytterne deltar ikke i samspillet mellom storbyene og omlandet, og er slik sett en annen kategori videreflyttere. De er likevel med i den gruppen som storbyene er en treningsarena for.

Det er en liten men klar forskjell i tilbakeflytting mellom de som har vokst opp i storbyomlandet og de som har vokst opp andre steder: 26 prosent av videreflytterne vender tilbake til en hjemkommune i omlandet, mens 29 prosent flytter hjem til en kommune som ligger utenfor storbyregionene. Denne forskjellen er likevel liten sammenlignet med de fleste andre forskjeller mellom grupper av nyinnflyttere utenfra og nyinnflyttere fra storbyregionenes omland. Hvis "røttene" først trekker sterkt nok, betyr ikke beliggenheten i forhold til storbyene så mye.

Det er ingen klar forskjell i tilbakeflyttingen mellom kjønn. At kvinner i mindre grad enn menn flytter tilbake til sine hjemkommuner er en litt hardlivet myte. Ellers er tilbakeflytterne en gruppe som er annerledes sammensatt enn andre videreflyttere, både når vi ser på utdanningsnivå, yrkestilknytning og familiestørrelse (barnetall). Flyttingene de gjør er forbundet med andre motiver og andre prosesser enn for de øvrige som kommer til storbyene. Spesielt er det en del sosiale og kulturelle faktorer knyttet til det vi med en felles betegnelse kaller røtter som i større grad gjør seg gjeldende. Røtter kan være så mangt, ikke minst kan det ha med eiendom å gjøre. Koblinger mellom eiendom og næringsdrift er en viktig mekanisme, og koblinger med lokal kunnskap og kultur forsterker tilbakeflyttingstendensen. Jo flere sosiale bånd av denne type, jo sterkere virker røttene.

I forhold til alle nyinnflytterne som kommer inn til en storby (medregnet de 40 prosentene som blir boende), utgjør tilbakeflytterne totalt en sjettedel. På landsbasis er nærmere hver femte person midt i 30-årene en tilbakeflytter i egen kommune. Dette betyr at de store byene generelt ikke ser ut til å ha noen spesielt sterk rolle som opplæringsarena for folk som vil tilbake dit de kom fra. De potensielle tilbakeflytterne unngår imidlertid ikke storbyene i spesiell grad. Storbyopphold og opphold andre steder fører til tilbakeflytting i omtrent samme grad. Sammenlignet med flyttingene til storbyomlandet er imidlertid kanaliseringen innom storbyen svært avgjørende.

Bergen har en spesiell rolle som tilbakeflyttingsleverandør. Nær halvparten av alle videreflyttere fra Bergen ender opp i sine hjemkommuner. Dette henger mye sammen med at Hordaland fylke generelt og Hardanger-kommunene spesielt er landets klareste og største tilbakeflyttingsområde. Men det er ikke sikkert at det er Bergen som sådan som skaper tilbakeflyttingsbehovet. Også de som har vært andre steder kommer i stor grad hjem igjen til kommunene i Hordaland.

På den andre siden av skalaen finner vi Trondheim og kanskje litt uventet Stavanger. Kun hver femte av videreflytterne velger sin egen oppvekstkommune. Igjen er det ikke sikkert at det er ved byenes rolle vi bør lete etter forklaringen. Trøndelag har lav tilbakeflytting generelt og Rogaland er fylket med landets høyeste bofasthet. Har man tenkt å bli boende i hjemkommunen i Rogaland, er det mer vanlig å forbli hjemme, og ikke ta turen innom Stavanger først. Både i Rogaland og i Trøndelag har dette også noe med avstander å gjøre, selv utenfor omlandet er ikke turen inn til storbyene så altfor lang. Det er mulig å

pendle, og i større grad enn på Østlandet og i Nord-Norge bruke byen til sosial kontakt i ungdomsfasen, uten å måtte bo der.

Det samme skulle kunne sies om Kristiansand, avstandene er ikke så store på Sørlandet heller. Blant videreflytterne herfra er det imidlertid hele 40 prosent som vender tilbake til hjemkommunene. Aust-Agder er imidlertid nest etter Hordaland et typisk tilbakeflyttingsfylke rent generelt. Oslo og Tromsø sender ut tilbakeflyttere på nivå med gjennomsnittet for alle storbyene (25- 30 prosent).

2.3 Et blikk på utsiktene mot 2007: Mer livsfaseflytting, men for mindre årskull

Til nå har vi vært mest opptatt av det som rører seg - nemlig flyttingene. Vi må imidlertid ikke glemme det som festner seg over tid - de demografiske strukturene som oppstår i form av regionale aldersskjevheter og ulike regionale størrelsesforhold mellom årskullene på samme alderstrinn. Slike strukturelle forhold er viktige faktorer for å tolke endringer i potensialet for ulike typer av flytting framover, og for bosettingsutviklingen i landet totalt.

Samspillet mellom livsfaseflytting og avgrensning mellom storbyene og deres omland gjør at det over tid festner seg noen demografiske trekk som løpende justeres. Et hovedtrekk som påvirker flyttestrømmene er at barn og ungdom i økende grad vokser opp i de store byområdene, både i omlandet og inne i byene. Hvorfor denne utviklingen er forsterket de senere år har vi beskrevet tidligere, det samme hvorfor den har bidratt til økende nyinnflytting av unge til storbyene. Større familielokalisering i omlandet av neste generasjon er som sagt en del av prosessen.

Et lite tilbakeblikk på 1960-tallet, da situasjonen var litt annerledes: Den gang var det enda sterkere befolkningsvekst i omlandet til de store byene enn det har vært de siste årene. Dette skyldes imidlertid at på den tiden bidro også utflytting av bysbarn i familiefasen mye mer til denne veksten. Denne kom da i tillegg til det høye nivået på gjennomtrekksflyttingen. Utflyttingen av unge med røtter i storbyene har ikke tiltatt i takt med videreflyttingene på 1990-tallet. Storbybarna holder seg tvert i mot i økende grad i storbyene når de etablerer seg, fraflyttingen for disse er klart avtakende. Dette kan kanskje tolkes som et tegn på økende urbanisering? Fra generasjon til generasjon blir det stadig noen flere som utelukkende får sine røtter i byen.

Tilbakeblikket på 1960-tallet viser et trekk som har festnet seg, og som har betydning for det som skjer nå: Det er i stor grad barn av den generasjonen som etablerte seg i storbyomlandet på 1960-tallet som nå er kommet i etableringsalderen (30-årene). Dette er store årskull som i stor grad har vært i byene, og som nå flytter videre. Dette har ført til at en økende andel av alle videreflyttinger ender opp i omlandet, og at en økende andel av alle tilbakeflyttinger til hjemkommunene også retter seg mot storbyomlandet. Denne prosessen vil skride videre fram, i takt med at stadig flere nyinnflyttere kommer inn til storbyregionene og forblir der når de får barn.

En annen faktor som har festnet seg, som bidrar i samme retning: Også blant dem som ikke har vokst opp i et storbyområde er det en økende andel fra kull til kull av unge som vokser opp i by- og tettstedsområder, ikke minst i kommunesentrene. Tendensen til å flytte inn til de store byene er større jo sterkere bypreg oppvekststedet har. Når bosettingsmønsteret gradvis sentraliseres og stadig flere vokser opp i regionale sentra og i

kommunesentrene, blir effekten en gradvis økende storbyinnflytting slik vi har sett, og dermed et gradvis økende potensial for videreflytting senere.

Vi har nevnt en rekke faktorer som bidrar til at nyinnflyttingsatferden, og dermed videreflyttingsatferden senere, ser ut til å øke. Effektene på folketallsutviklingen er imidlertid i ferd med å bli avdempet ved at det nå er små årskull som vil stå for den sterkeste nyinnflyttingen til storbyene. Denne situasjonen står vi oppe i allerede, og dette har som sagt vært med på å svekke flyttebalansene til storbyene de siste årene. Det vil fortsette med svakere virkning noen år til, og deretter i større grad begynne å påvirke omfanget av videreflyttingene.

For å illustrere situasjonen med noen tall, sett fram mot utgangen av år 2007: På landsbasis er gruppen som da vil være i alder 24-29 år 9 prosent mindre enn samme aldersgruppe ved inngangen til 2002. Jevnt fordelt skulle dette bety 9 prosent færre nyinnflyttere til de store byene i løpet av de seksårsfasene som skal gjennomleves fram til 2007.

For ungdommen som har vokst opp i storbyomlandet, altså de som sterkest vil være eksponert for å flytte inn, er nedgangen imidlertid kun 6-7 prosent. Her er det imidlertid stor forskjell mellom byene: I omlandet til Stavanger er det ikke nedgang i det hele tatt, det er to prosent flere i denne ungdomsgruppen nå (personer i alder 18-23 år ved utgangen av 2001). I omlandet til Kristiansand er det 3 prosent nedgang, i Oslo-omlandet 6-7 prosent, i omlandet til Bergen 10-11 prosent og til Trondheim 14 prosent. Bergen og Trondheim ligger altså an til å kunne få en sterkere svekkelse i nyinnflyttingen fra eget omland enn de andre byene. Utenfor omlandet er imidlertid den demografiske vekstvikten sterkere enn på landsbasis i alle landsdeler unntatt Vestlandet. Bergen er altså i en unntakssituasjon i forhold til den langtidsutviklingen vi tidligere har beskrevet: Dit vil det med uendret atferd komme en større andel fra landsdelen ellers enn fra omlandet de nærmeste 5-6 årene. Utenfor storbyområdene er nedgangen stor både i Nord-Norge, Trøndelag og på Østlandet. Alt i alt vil Tromsø måtte belage seg på en nedgang i nyinnflyttingen på omtrent 20 prosent fra egen landsdel, Trondheim på 14 prosent fra sitt ytterdistrikt og Oslo på 12-13 prosent fra Østlandet utenfor omlandet. Nord-Norge fikk fruktbarhetsnedgangen på 1970-tallet senere enn de andre landsdelene og får sitt mest markante utslag av dette i årene som kommer. De andre byene har passert toppunktet for denne nedgangen.

For lokalbefolkningen (de som har vokst opp i storbyene) er nedgangsutsiktene lavere enn på landsbasis. I Oslo og Kristiansand er det utsikt til en prosent vekst. Stavanger, Bergen, Trondheim og Tromsø har henholdsvis 2, 5, 7 og 8 prosent tilbakegang i sikte for denne gruppen. Med uendret utflytting av storbybarn vokser dermed den lokale ungdomsgruppa i de store byene kraftigere enn gruppen av innflyttere. Dette virker i det lange løp urbaniserende.

Det ovenstående gjelder utsiktene for nyinnflytting og lokal vekstkraft i storbyene fram mot 2007. Tilsvarende kan vi ta en kikk på utsikten for årskullene som er litt eldre, altså de potensielle videreflytterne. Også for disse står vi nå ved starten av en nedgangsperiode, noe som reduserer dimensjoneringen av de beskrevne atferdstrekkene for en del av byene. For Oslo ligger det imidlertid ikke an til nedgang som følge av reduserte kullstørrelser heller:

Den gruppa som ved utgangen av 2001 var 24-29 år, og som i 2007 vil være 30-35, vil innen da i stor grad ha gjennomført sine etableringer med tilhørende videreflytting. For denne gruppa er det nedgang i sikte på landsbasis med 10 prosent. I storbyene er imidlertid nedgangen betydelig mindre: Oslo har ikke nedgang i det hele tatt, men tvert i

mot 5 prosent flere. Det skyldes den sterke økningen i nyinnflytting som vi har hatt, og som er mye omtalt foran. I Trondheim, Stavanger og Kristiansand er det 4-5 prosent færre i denne gruppa ved inngangen til perioden, i Bergen 8 prosent og i Tromsø 12 prosent. Tromsø har ikke noe omland, det er de andre byene og regionale sentrene i Nord-Norge som taper mest på at Tromsø har størst vekstsvikt blant sine potensielle videreflyttere. Vi har spådd at videreflyttingsatferden i Oslo vil øke. Slår det til, vil konsentrasjonen og innslaget av unge familier i Oslo-omlandet øke sterkt på bekostning av de andre storbyene innen år 2007.

Både Østlandet utenom Oslo og Sørvestlandet utenom Stavanger og Kristiansand har utsikter til omtrent 10 prosent tilbakegang på grunn av avtakende kullstørrelser i denne gruppen, altså som på landsbasis. Nedgangen på Vestlandet utenom Bergen er ned i mot 15 prosent, i Trøndelag med 20 prosent og i Nord-Norge med 25 prosent. Med uendret flytteeatferd rammes derfor områdene utenfor storbyregionene sterkere av denne demografiske situasjonen enn storbyregionene.

Det ligger altså er element av selvforsterking i sentraliseringen gjennom utviklingen for de avtakende kullstørrelsene framover. I mange kommuner og regioner er det på 10-12 års sikt ikke mulig med folketallsvekst som følge av dette. Både størrelsen på lokalbefolkningen og tallet på potensielle innflyttere går ned i den unge voksenbefolkningen, og sterkest i de mest perifere områdene.

De små årskullene født på 1970- og 80-tallet kan undergrave en del av resonnementet i dette notatet. Når kullene i videreflyttingsfasen i størrelse er 10 prosent mindre enn i foregående periode, kan det i praksis bli plass til 10 prosent flere som blir værende i storbyene. Hvis denne frigitte plassen utnyttes, vil det fylles opp en del boliger og arbeidsplasser av personer i litt høyere alder enn før, og byens preg av ungdomsarena vil da også svekkes noe. Skjer dette, taler det for at en del videreflytting faktisk ser ut til å ha skjedd ufrivillig. I motsatt fall vil vi kunne se tilløp til ledige boliger og lettere boligtilgang i de store byene.

3 Storbypolitisk relevans?

Befolkningsutviklingen kjennetegnes som regel ved at prosessene går ”sakte men sikkert”, og at politiske grep ikke kan endre så mye på kort sikt. Dette gjelder også det meste av de demografiske fenomenene som det er redegjort for her. Likevel representerer de betydningsfulle rammebetingelser med høy politisk relevans.

I politikken er det viktig å skille mellom det man kan gjøre noe med, og det man ikke kan påvirke. Selv om demografiske strukturer og mekanismer som festner seg politisk ikke kan oppheves, herunder også dynamikken som livsfaseflyttingene skaper, er det av stor betydning å kjenne til disse elementene ved utviklingen. Uten kjennskap til demografiske rammer og utslag av livsfaseflytting for de aktuelle årskullene, er risikoen stor for at man setter seg lite realistiske mål og får en bosettingspolitikk som ikke virker.

Befolkningsrelaterte forhold er langt på vei generasjonsfenomener, og en politikk for å justere demografiske rammer må som regel ha en halv generasjonslengde (15-20 år) i virketid. Det er vanskelig å tenke seg at atferden kan justeres eller forandres brått for nye årskull. Store sprang i flytting fra kull til kull har det liten hensikt å legge opp til. Alle utviklingstrekk som erfaringsmessig kan registreres ved å følge årskullene fortløpende over livsløpet, viser som regel små og systematiske bevegelser i sum.

Konjunkturrendringer har gjerne stor påvirkningskraft, men endringene har som regel sterkest innvirkning på når i livsløpet ulike handlinger gjøres. For å illustrere: Alle skal gjennomføre et utdannings- eller opplæringsløp, alle vil søke seg mot sin første jobb, og de fleste vil skaffe seg sin første bolig, og mange vil få sitt første barn i løpet av den fasen hvor de også bestemmer hvor de vil bo som etablert. Ved høykonjunktur er det mange som gjør slike valg samtidig og mange unge kan komme fort i gang med karrierene sine. Ved lavkonjunktur forsinkes årskullene i karriereutviklingen, det demmes opp et potensial for innhenting, som mange vil kunne gjøre samtidig når det kommer en konjunkturoppgang neste gang. Bakgrunnen for den sterke flyttebølgen som kom i 1997-98 var nettopp av denne type. Fire årskull født omkring 1970 tok igjen sine forgjengere med hensyn til å komme i arbeid, skaffe seg bolig og flytte på den tiden ett og ett kull i normale tider bruker. Slikt slår ut på statistikken og tolkes ofte som ”nye holdninger” av en eller annen type.

En storbypolitikk bør ta utgangspunkt i at en stadig økende andel av hvert årskull kommer som nyinnflyttere til de store byene. Den bør også ta hensyn til at de kullene som er mest eksponert nå er avtakende, og at det er variasjon i det avtakende potensialet fra by til by. Med uendret videreflytting i det lange løp vil det både bli flere som blir boende i storbyene i familiefasen og det vil også bli flere videreflyttere som vil befolke og utvide omlandet.

Videre er det et nokså uomtvistelig faktum at nyinnflyttingen legger press på boligmarkedet når det er flere som kommer, og letter presset når det kommer færre.

Nedgangen i kullstørrelsene for nyinnflytterne nå vil for eksempel bidra til mindre søkning. Det er sannsynlig at et avtakende press nedenfra i boligkjedene har bidratt til å dempe prisstigningen i de store byene i det aller siste.

Det har i 10-15 år vært rettet løpende kritikk mot et for lavt nybyggingsnivå i de store byene. Men burde nyutbyggingen ha vært noe særlig sterkere? Det finnes nok en grense for hvor stor del av landets unge årskull som bør og kan kanaliseres inn og gjennom de store byene i den tidlige fasen av voksenlivet. Det samlede presset sprer seg løpende over på andre arenaer og institusjoner, og på infrastrukturen når stadig flere kommer. Også på de arenaene og institusjonene som skal drive skolegang og utdanning, annen type opplæring og sosial innføring til voksenlivet vil kapasitetsgrenser settes under press. Boligmarkedet er nok den mest følsomme arenaen. De små årskullene som står for nyinnflytting nå vil bidra til å lette litt på presset. For store svingninger i boligprisene nå vil kunne skape en del tapere (av typen gjeldsslaver etc).

Det går ikke an å tenke seg at noen skal nektes opphold i storbyene for kortere eller lengre tid. Det er lettere å tenke seg at "markedet" skal ordne opp i fordelingene, spesielt på boligmarkedet antakelig. Foreløpig ser ikke det ut til at markedet har gjort det: Det har i årevis vært mange nok som har vært villig til å betale det boligmarkedet har krevet. En sterkere økning i boligbyggingen ville kunne ha lettet på presset, men det kunne også ha ført til at enda flere hadde kommet inn (altså enda mer eksplosivt).

Når den demografiske dimensjoneringen gir avtakende aktivitet både for nyinnflytting og videreflytting (i absolutte tall), vil de samme tilpasningene som før kunne skje med lavere boligpriser. Dette omslaget står vi oppe i og foran nå. To ulike ytterligheter kan tenkes i forbindelse med nedgangen i kullstørrelsene: Den relative nyinnflyttingen kan øke ytterligere og fylle opp den mankoen som nedgangen i kullene representerer i absolutte tall. Forutsetningen er da at det faktisk finnes mange nok i landet utenfor byområdene som fortsatt er villige til å betale like mye som før for å etablere seg i byene permanent. Men et sted må det vel gå en grense? Før eller siden vil det ikke kunne være mange nok potensielle nyinnflyttere utenfor som ønsker å tilpasse seg de betingelsene som boligpriser, trafikksituasjon, støy og forurensning skaper. Den andre ytterligheten er at nedgangen i kullstørrelse blir realisert i sin helhet i innflyttertallet. I Oslo er situasjonen imidlertid langt fra slik, og kan som sagt ikke bli det på kort tid.

Dynamikken peker mot at trengselen en dag vil komme til sitt ytterste. Kan det tenkes at det innen dette skjer kan oppstå en holdningsendring, som følge av at presset er blitt for høyt? Kan det tenkes å komme en reaksjon mot at tusenvis av mennesker hver dag må sitte i bilkø i timevis for å få utført sine arbeidsoppgaver? Hvis økonomene belegger ressursløsingen dette representerer med tall for tap av timeverk og redusert verdiskaping, sosiologene belegger en tilhørende reduksjon i livskvalitet og svekket helsetilstand, og vi andre synes omkostningene eller forurensningen blir for høy – kan det være nok til å få til et holdningsomslag sterkt nok til å snu flyttestrømmen?

4 Tabeller

Dette essayet er skrevet slik at ikke skulle være nødvendig å ha dokumentasjon for hånden når man leser det. For den som imidlertid er interessert i å se litt nærmere på størrelsesforhold og fordelinger knyttet til disse resonnementene om nyinnflytting og videreflytting i storbyregionene, har vi her lagt ved et par tabeller.

Tabell 1 viser noen klassiske fordelinger som framkommer ved å følge årskull av flyttere over livsløpet. Vi har valgt tabeller for årskullene født 1960-64, fulgt fra de var 15 år, og ut 1999, da de var in alder 35-39 år. Dermed viser tabellene resultatet etter at det meste av videreflyttingene er unnagjort. Vi skal kommentere tabellene og bruker Oslo og Oslos omland som eksempel for å illustrere hva tallene forteller.

Ungdomsbefolkningen på 15-årstrinnet er ved slutten av aldersfasen fordelt på om de har vært bofaste (aldri meldt flytting), er tilbakeflyttere (flyttet og kommet tilbake til hjemkommunen), eller er fraflyttet (flyttet og forblitt utenfor kommunen). Når vi ser på en region med flere kommuner, slik som for omlandet til en storby, opererer vi i tillegg med begrepet internflyttere. Dette er flyttere som har skiftet kommune innenfor en omlandsregion fra de var 15 år og til de var i slutten av 30-årene.

Summen av bofaste, tilbakeflyttere, internflyttere og fraflyttede er i tabellene lik 100. Tallene er altså målt i forhold til 100 ungdommer ved starten av voksenlivet. Oslo er den kommunen i Norge med jevnest bofasthet for kvinner og menn, hhv. 42 og 45 prosent har aldri meldt flytting ut av byen i løpet av fasen. I omlandskommunene har 20 prosent av kvinnene og 30 prosent av mennene vært bofaste. Tilbakeflytterne i kommunene utgjør på landsbasis nær en femdel av befolkningen. Slik er det i storbyområdene også. Både storbyene og omlandskommunene har gjennomgående litt flere tilbakeflyttere blant kvinner enn blant menn.

Også i fraflytting er det liten forskjell på kvinner og menn i Oslo (41 og 37 prosent). Omtrent samme forskjell mellom kjønn finner vi også i fraflyttingen fra kommunene i Oslos omland. Merk at de fraflyttede her har forlatt omlandet. Noen er i Oslo, resten andre steder. De som har skiftet kommune i omlandsregionen, er altså internflyttere.

Dette essayet handler imidlertid om nyinnflytting og videreflytting, altså det som befinner seg i nedre del av disse oversiktstabellene. Her vises hvor mange nyinnflyttere som er blitt boende og hvor mange som har flyttet videre, målt i forhold til størrelsen på ungdomskullene ved inngangen av fasen. Også flyttegevinsten byene og omlandet har fått for de aktuelle årskullenes gjennomløp av fasen fra barn til voksen framkommer. Eksempel: Oslo mistet 41 av 100 kvinner gjennom fraflytting. Ved slutten av fasen var det imidlertid kommet 85 andre inn og erstattet dem. Dermed økte kullstørrelsene gjennom disse 20-25 år av livsløpet med differansen, altså 44 prosent. Merk at tallene kun inkluderer innenlandsk flytting. Innvandrere som ikke var kommet før de fylte 15 år, er altså ikke med i tabellene. Grunnen til at innvandrere ikke er med her, er at

resonnementene i dette essayet knytter seg til hvordan de innenlandske flyttestrømmene går.

Vi nevnte de 85 nyinnflyttede kvinnene som var boende i 1999, da de var 35-39 år. Vi ser at i tillegg til disse hadde 170 (målt i forhold 100 jenter på 15-årstrinnet) vært innom og flyttet videre. Til sammen hadde altså summen, det vil si 255 kvinner, meldt flytting til Oslo i løpet av fasen fra barn til voksen. Dette utgjør altså drøyt 2,5 gang så mange som jentekullene som vokste opp i Oslo. Essayet gjør mye bruk av forholdet mellom de som blir værende og de som flyttet videre, omtalt som "60-prosentnivået". For kvinnene i Oslo var videreflyttingsandelen større for disse kullene, 170 av 255, som er hele 67 prosent. Dette er den høyeste videreflyttingen blant byene. For menn i Oslo var videreflyttingen 116 av 196 nyinnflyttere totalt, det vil si 59 prosent.

I de fleste omlandsregionene er andelen som blir boende naturlig nok større. Det er jo her mange av videreflytterne ut av de store byene bosetter seg. Nærmere informasjon om dette framgår av tabell 2. Dette er første gang fordelinger av denne type publiseres.

Tabellene behandler nyinnflyttere inn til storbyene etter om de kom fra omlandet eller et annet sted i landet. For Tromsø, som ikke har noe omland, presenterer vi tall for alle nyinnflytterne samlet. Øver del av hver tabell viser antall nyinnflyttere i absolutte tall. Nedre del viser hvordan de to innflyttergruppene hver for seg og samlet, ved slutten av aldersfasen fordeler seg på blivere og videreflyttere, og hvordan videreflytterne er fordelt på om de har valgt omlandet eller en annen region som tilflyttingssted.

Siden tilbakeflytting til hjemkommunene som fenomen utgjør en del av videreflyttingene, har vi tatt med opplysninger om hvor mange av nyinnflytterne til storbyene som ved slutten av fasen har entr opp som tilbakeflyttere i egen oppvekstkommune. Her skiller Bergen og Tromsø seg ut med høy tilbakelevering til hjemstedene, Trondheim med lav tilbakelevering.

For alle byene unntatt Bergen velger nyinnflyttere fra omlandet i større grad sin egen hjemkommune hvis det flyttes videre, enn nyinnflyttere annetstedsfra. I Bergen er det ingen forskjell. Størst tilbakeflytting til hjemkommunene finner vi blant nyinnflytterne fra omlandet til Stavanger og Kristiansand. Omtrent 30 prosent av alle som flytter til disse byene fra omlandet, ender opp i egen kommune som etablerte. I Oslo og Trondheim gjelder det 20-22.

Litt nærmere for å forklare tabellene, se tabellen for menn som har flyttet til Oslo: Som sagt er 41 prosent blitt boende og 59 prosent flyttet videre. Av de 59 videreflytterne har 28 prosent bosatt seg i omlandet, de øvrige 31 i landet ellers. Kun 15 prosent har valgt sin egen hjemkommune. Dette er imidlertid gjennomsnittstall for nyinnflytterne fra omlandet og de som er kommet mer langveis fra. Når vi kun ser på de som kom fra omlandet, ser vi at hele 64 prosent flyttet videre, og at av disse endte 49 opp i en omlandskommune. I essayet sies at 70-80 prosent av disse velger omlandet ved videreflytting. Dette er altså de 49 regnet i forhold til alle 64 videreflyttere. De 22 som velger hjemkommunen sin, regnet i forhold til de 49 som flyttet til omlandet totalt, viser at nærmere halvparten er tilbakeflyttere i egen kommune.

For de som ikke vokste opp i omlandet er bildet ganske annerledes: Av alle nyinnflytterne er det 57 prosent videreflyttere. Av disse har 19 (en tredel) valgt omlandet. Størrelsen på disse andelene reflekterer til en viss grad størrelsen på omlandet i forhold til byen. Derfor kommer Bergen og Trondheim ut med lave andeler til omlandet blant nyinnflyttere som kommer andre steder fra.

Tabell 4.1 *Innenlandsk flytting over livsløpet fra barn til voksen. Årskull født 1960-64 fulgt fra de var 15 år og ut 1999. Pr. 100 15-åringer målt ved begynnelsen av aldersfasen, Oslo.*

	OSLO		OSLO OMLAND	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Bofaste i hjemkommunen	45	42	30	20
Tilbakeflyttere til hjemkom	18	17	19	22
Internflyttere i omlandet			21	24
Fraflyttede	37	41	30	34
Sum lokalbefolkning	100	100	100	100
Nyinnflyttere i alt	196	255	97	121
- herav blitt boende	80	85	50	60
- herav flyttet videre	116	170	47	61
Flyttegevinst gjennom fasen	+43	+44	+20	+26

Tabell 4.2 *Innenlandsk flytting over livsløpet fra barn til voksen. Årskull født 1960-64 fulgt fra de var 15 år og ut 1999. Pr. 100 15-åringer målt ved begynnelsen av aldersfasen, Bergen.*

	BERGEN		BERGEN OMLAND	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Bofaste i hjemkommunen	57	49	42	26
Tilbakeflyttere til hjemkom	17	19	19	22
Internflyttere i omlandet			7	11
Fraflyttede	26	32	32	41
Sum lokalbefolkning	100	100	100	100
Nyinnflyttere i alt	73	92	63	86
- herav blitt boende	31	37	34	46
- herav flyttet videre	42	55	29	40
Flyttegevinst gjennom fasen	+5	+5	+2	+5

Tabell 4.3 *Innenlandsk flytting over livsløpet fra barn til voksen. Årskull født 1960-64 fulgt fra de var 15 år og ut 1999. Pr. 100 15-åringer målt ved begynnelsen av aldersfasen, Trondheim*

	TRONDHEIM		TRONDHEIM OMLAND	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Bofaste i hjemkommunen	49	41	44	25
Tilbakeflyttere til hjemkom	18	20	17	19
Internflyttere i omlandet			7	9
Fraflyttede	33	39	32	47
Sum lokalbefolkning	100	100	100	100
Nyinnflyttere ialt	113	129	77	96
- herav blitt boende	43	50	36	45
- herav flyttet videre	70	79	41	51
Flyttegevinst gjennom fasen	+10	+11	+4	-2

Tabell 4.4 *Innenlandsk flytting over livsløpet fra barn til voksen. Årskull født 1960-64 fulgt fra de var 15 år og ut 1999. Pr. 100 15-åringer målt ved begynnelsen av aldersfase, Stavanger*

	STAVANGER		STAVANGER OMLAND	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Bofaste i hjemkommunen	46	40	47	28
Tilbakeflyttere til hjemkom	20	23	20	22
Internflyttere i omlandet			16	24
Fraflyttede	34	37	17	26
Sum lokalbefolkning	100	100	100	100
Nyinnflyttere i alt	128	168	80	93
- herav blitt boende	52	62	38	45
- herav flyttet videre	76	106	42	48
Flyttegevinst gjennom fasen	+18	+25	+21	+19

Tabell 4.5 *Innenlandsk flytting over livsløpet fra barn til voksen. Årskull født 1960-64 fulgt fra de var 15 år og ut 1999. Pr. 100 15-åringer målt ved begynnelsen av aldersfasen, Kristiansand*

	KRISTIANSAND		KRISTIANSAND OMLAND	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Bofaste i hjemkommunen	44	37	44	27
Tilbakeflyttere til hjemkom	20	25	18	22
Internflyttere i omlandet			9	13
Fraflyttede	36	38	29	38
Sum lokalbefolkning	100	100	100	100
Nyinnflyttere i alt	84	104	60	74
- herav blitt boende	33	42	29	36
- herav flyttet videre	51	62	31	38
Flyttegevinst gjennom fasen	-3	+4	0	-2

Tabell 4.6 *Innenlandsk flytting over livsløpet fra barn til voksen. Årskull født 1960-64 fulgt fra de var 15 år og ut 1999. Pr. 100 15-åringer målt ved begynnelsen av aldersfasen, Tromsø*

	TROMSØ		BY/TETT I NORD-NORGE	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Bofaste i hjemkommunen	56	46	41	30
Tilbakeflyttere til hjemkom	14	20	17	20
Internflyttere i omlandet			10	13
Fraflyttede	30	34	32	37
Sum lokalbefolkning	100	100	100	100
Nyinnflyttere i alt	124	155	54	67
- herav blitt boende	56	67	21	26
- herav flyttet videre	68	88	33	41
Flyttegevinst gjennom fasen	+26	+33	-11	-11

Tabell 4.7 *Antall innflyttere til de store byene etter om de fortsatt var boende eller hadde flyttet videre da de var 35 år. Årskullene født 1960-64 etter oppvekst i omland eller ikke. Absolutte og relative tall etter oppvekstsone og totalt, Oslo*

Menn flyttet til Oslo

	Alle ny-innflyttere	De som ble boende i storbyen	De som flyttet videre			Herav:
			I alt	Til omlandet	Utenfor omlandet	Tilbake til hjemkom.
Alle	22642	9224	13418	6339	7079	3477
Fra omlandet	6916	2491	4425	3413	1012	1551
Annetsted fra	15726	6733	8993	2926	6067	1926
I prosent:						
Alle	100	41	59	28	31	15
Fra omlandet	100	36	64	49	15	22
Annetsted fra	100	43	57	19	38	12

Kvinner flyttet til Oslo

	Alle ny-innflyttere	De som ble boende i storbyen	De som flyttet videre			Herav:
			I alt	Til omlandet	Utenfor omlandet	Tilbake til hjemkom.
Alle	28471	9497	18974	8513	10461	4570
Fra omlandet	8492	2403	6089	4618	1471	1875
Annetsted fra	19979	7094	12885	3895	8990	2695
I prosent:						
Alle	100	33	67	30	37	16
Fra omlandet	100	28	72	54	18	22
Annetsted fra	100	35	65	20	45	13

Tabell 4.8 *Antall innflyttere til de store byene etter om de fortsatt var boende eller hadde flyttet videre da de var 35 år. Årskullene født 1960-64 etter oppvekst i omland eller ikke. Absolutte og relative tall etter oppvekstsone og totalt, Bergen*

Menn flyttet til Bergen

	Alle ny-innflyttere	De som ble boende i storbyen	De som flyttet videre			Herav:
			I alt	Til omlandet	Utenfor omlandet	Tilbake til hjemkom.
Alle	5716	2432	3284	1286	1998	1367
Fra omlandet	1719	612	1107	787	320	420
Annetsted fra	3997	1820	2177	499	1678	947
I prosent:						
Alle	100	43	57	22	35	24
Fra omlandet	100	36	64	45	19	24
Annetsted fra	100	46	54	12	42	24

Kvinner flyttet til Bergen

	Alle ny- innflyttere	De som ble boende i storbyen	De som flyttet videre			Herav:
			I alt	Til omlandet	Utenfor omlandet	Tilbake til hjemkom.
Alle	6826	2744	4082	1589	2493	1730
Fra omlandet	2105	688	1417	1025	392	510
Annetsted fra	4721	2056	2665	564	2101	1220
I prosent:						
Alle	100	40	60	23	37	25
Fra omlandet	100	33	67	48	19	24
Annetsted fra	100	44	56	12	44	26

Tabell 4.9 *Antall innflyttere til de store byene etter om de fortsatt var boende eller hadde flyttet videre da de var 35 år. Årskullene født 1960-64 etter oppvekst i omland eller ikke. Absolutte og relative tall etter oppvekstsone og totalt, Trondheim*

Menn flyttet til Trondheim

	Alle ny- innflyttere	De som ble boende i storbyen	De som flyttet videre			Herav:
			I alt	Til omlandet	Utenfor omlandet	Tilbake til hjemkom.
Alle	5286	2024	3262	1175	2087	708
Fra omlandet	1282	334	948	629	319	264
Annetsted fra	4004	1690	2314	546	1768	444
I prosent:						
Alle	100	38	62	22	40	13
Fra omlandet	100	26	74	49	25	21
Annetsted fra	100	42	58	14	44	11

Kvinner flyttet til Trondheim

	Alle ny- innflyttere	De som ble boende i storbyen	De som flyttet videre			Herav:
			I alt	Til omlandet	Utenfor omlandet	Tilbake til hjemkom.
Alle	6023	2338	3685	1368	2317	800
Fra omlandet	1498	449	1049	725	324	287
Annetsted fra	4525	1889	2636	643	1993	513
I prosent:						
Alle	100	39	61	23	38	13
Fra omlandet	100	30	70	48	22	19
Annetsted fra	100	42	58	14	44	11

Tabell 4.10 *Antall innflyttere til de store byene etter om de fortsatt var boende eller hadde flyttet videre da de var 35 år. Årskullene født 1960-64 etter oppvekst i omland eller ikke. Absolutte og relative tall etter oppvekstsone og totalt, Stavanger*

Menn flyttet til Stavanger

	Alle ny-innflyttere	De som ble boende i storbyen	De som flyttet videre			Herav:
			I alt	Til omlandet	Utenfor omlandet	Tilbake til hjemkom.
Alle	4040	1641	2399	1202	1197	613
Fra omlandet	1184	346	838	668	170	384
Annetsted fra	2856	1295	1561	534	1027	229
I prosent:						
Alle	100	41	59	30	29	15
Fra omlandet	100	29	71	57	14	32
Annetsted fra	100	45	55	19	36	8

Kvinner flyttet til Stavanger

	Alle ny-innflyttere	De som ble boende i storbyen	De som flyttet videre			Herav:
			I alt	Til omlandet	Utenfor omlandet	Tilbake til hjemkom.
Alle	4935	1866	3069	1543	1526	781
Fra omlandet	1628	512	1116	889	227	487
Annetsted fra	3307	1354	1953	654	1299	294
I prosent:						
Alle	100	38	62	31	31	16
Fra omlandet	100	31	69	55	14	30
Annetsted fra	100	41	59	20	39	9

Tabell 4.11 *Antall innflyttere til de store byene etter om de fortsatt var boende eller hadde flyttet videre da de var 35 år. Årskullene født 1960-64 etter oppvekst i omland eller ikke. Absolutte og relative tall etter oppvekstsone og totalt, Kristiansand*

Menn flyttet til Kristiansand

	Alle ny-innflyttere	De som ble boende i storbyen	De som flyttet videre			
			Herav:			
			I alt	Til omlandet	Utenfor omlandet	Tilbake til hjemkom.
Alle	2106	825	1281	533	748	463
Fra omlandet	693	222	471	327	144	190
Annetsted fra	1413	603	810	206	604	273
I prosent:						
Alle	100	39	61	25	36	22
Fra omlandet	100	32	68	47	21	27
Annetsted fra	100	43	57	14	43	19

Kvinner flyttet til Kristiansand

	Alle ny- innflyttere	De som ble boende i storbyen	De som flyttet videre			
			Herav:			
			I alt	Til omlandet	Utenfor omlande t	Tilbake til hjemkom.
Alle	2433	974	1459	628	831	597
Fra omlandet	822	268	554	396	158	263
Annetsted fra	1611	706	905	232	673	334
I prosent:						
Alle	100	40	60	26	34	25
Fra omlandet	100	33	67	48	19	32
Annetsted fra	100	44	56	14	42	21

Tabell 4.12 *Antall innflyttere til de store byene etter om de fortsatt var boende eller hadde flyttet videre da de var 35 år. Årskullene født 1960-64 etter oppvekst i omland eller ikke. Absolutte og relative tall etter oppvekstsone og totalt, Tromsø*

Menn flyttet til Tromsø

	Alle ny- innflyttere	De som ble boende i storbyen	De som flyttet videre			
			Herav:			
			I alt	Til by/tett i NordNorge	Andre steder	Tilbake til hjemkom.
Alle	2277	1026	1251	357	894	669
I prosent:						
Alle	100	45	55	16	39	29

Kvinner flyttet til Tromsø

	Alle ny- innflyttere	De som ble boende i storbyen	De som flyttet videre			
			Herav:			
			I alt	Til by/tett i NordNorge	Andre steder	Tilbake til hjemkom.
Alle	2734	1179	1555	496	1059	710
I prosent:						
Alle	100	43	57	18	39	26